

Rewalidacja dzieci upośledzonych umysłowo

Niedorozwój umysłowy (upośledzenie umysłowe) charakteryzuje się istotnie niższym niż przeciętne funkcjonowaniem intelektualnym z jednocześnie współwystępującym ograniczeniem w zakresie dwóch lub więcej spośród następujących umiejętności przystosowawczych: porozumiewania się, samoobsługi, trybu życia domowego, uspołecznienia, korzystania z dóbr społeczno-kulturalnych, samodzielności, troski o zdrowie i bezpieczeństwo, umiejętności szkolnych, organizowania czasu wolnego i pracy. Niedorozwój ujawnia się przed 18 rokiem życia. Zgodnie z obowiązującą klasyfikacją wyróżnia się cztery stopnie upośledzenia umysłowego: lekki, umiarkowany, znaczny i głęboki.

W zależności od stopnia upośledzenia dzieci kierowane są do odpowiednich placówek kształcenia specjalnego (przedszkola specjalne, oddziały specjalne w przedszkolach ogólnodostępnych, szkoły specjalne, oddziały specjalne w szkołach ogólnodostępnych, grupy i klasy integracyjne) . Największą grupę spośród upośledzonych stanowią osoby upośledzone w stopniu lekkim.

System kształcenia w Polsce umożliwia dzieciom upośledzonym umysłowo pobieranie nauki w szkołach masowych. Wynika to przede wszystkim z braku odpowiednich placówek kształcenia specjalnego w miejscu zamieszkania dziecka lub jego pobliżu. Z tej formy kształcenia korzystają głównie dzieci na etapie szkoły podstawowej.

Na terenie powiatu lubartowskiego istnieje jedna szkoła specjalna jest to Ośrodek Szkolno- Wychowawczy w Firleju, do którego uczęszczają dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym. Istnieją także grupy integracyjne na terenie Przedszkola nr 1 oraz Szkoły Podstawowej nr 4 w Lubartowie.

Ustalenie jaki jest poziom rozwoju intelektualnego dziecka oraz do jakiej szkoły powinno uczęszczać jest zadaniem poradni psychologiczno-pedagogicznej znajdującej się w rejonie zamieszkania dziecka. W poradni dziecko objęte jest badaniami:

- badaniem psychologicznym, stwierdzającym poziom rozwoju intelektualnego, motoryki, funkcjonowania analizatorów,
- dojrzałości społecznej i niektórych cech osobowości,
- badaniami pedagogicznymi, określającymi poziom wiadomości i umiejętności oraz trudności w procesie uczenia się.,
- badaniami logopedycznymi jeżeli dziecko ma wadę wymowy.

Po zebraniu danych z przeprowadzonych badań, wywiadu z rodzicami na temat sytuacji życiowej dziecka, stanu zdrowia na mocy decyzji Zespołu orzekającego, działającego w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej uczeń uzyskuje **orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego**. Orzeczenie zawiera diagnozę (poziom rozwoju intelektualnego, poziom rozwoju poszczególnych funkcji poznawczych, cechy funkcjonowania społecznego ucznia, elementy diagnozy edukacyjnej), zalecenia i uzasadnienie.

Po otrzymaniu **orzeczenia** dzieci upośledzone umysłowo powinny zacząć realizować program kształcenia specjalnego dostosowany do ich możliwości poznawczych, metodami pracy nastawionymi na ich najpełniejszą rewalidację.

Rewalidacja to długotrwała działalność terapeutyczno-wychowawcza, czyli wielostronna stymulacja, opieka, nauczanie i wychowanie osób o zaburzonej percepcji rzeczywistości. Rewalidację można określić jako wychowanie specjalne osób upośledzonych, zmierzające do najpełniejszego ich rozwoju oraz przystosowania do życia w społeczeństwie.

W zależności od stopnia upośledzenia działania rewalidacyjne są inne, muszą być dostosowane do potrzeb i możliwości rozwojowych dziecka.

Organizując zajęcia z dziećmi upośledzonymi należy przestrzegać wszystkich podstawowych zasad wychowania, dydaktyki oraz terapii. Są to:

1. zasada akceptacji-stosując tę zasadę mamy na względzie potrzebę bezpieczeństwa dziecka, uznanie jego wartości, poczucia godności, szacunku, przynależności;
2. zasadę pomocy- obliguje do takiego organizowania warsztatu pracy, metod, aby pomóc dziecku w realizacji potrzeby nabywania nowych wiadomości i umiejętności;
3. zasadę indywidualizacji- polega na dostosowaniu treści, metod, środków i organizacji nauczania do indywidualnych potrzeb dziecka;
4. zasada terapii pedagogicznej-mając na uwadze tę zasadę powinniśmy dbać o eliminowanie poczucia lęku, niepewności, dążyć do harmonijnego rozwoju dziecka, kształtować właściwą motywację dziecka w podejmowaniu dalszych wysiłków w nabywaniu wiadomości i umiejętności;
5. zasada współdziałania z rodziną- to wspólne uzgodnione działania domu, szkoły, innych placówek współpracujących, aby wspomagać każdy wysiłek dziecka istotny dla jego rozwoju(za: O. Lipkowski).

Metody pracy z dziećmi upośledzonymi są różnorodne, nauczyciel ma prawo wyboru metod, form pracy i środków dydaktycznych, kierując się ich skutecznością, a ich dobór zależy od:

- celu i zadań oddziaływań,
- sytuacji dziecka (wieku, potrzeb, upośledzenia, możliwości i ograniczeń),
- realnych warunków, w jakich prowadzone są zajęcia (szkoła, dom, inna placówka)

Uczniowie upośledzeni umysłowo charakteryzują się dysharmonijnym rozwojem funkcji psychofizycznych, co znacznie utrudnia im możliwość uczenia się i rozwoju, dlatego też dzieci te często objęte są zajęciami rewalidacji indywidualnej.

Rewalidacja indywidualna to zajęcia, które wspierają proces nauczania specjalnego, ich zadaniem jest dążenie do optymalnego usprawnienia funkcji psychicznych, fizycznych oraz pomoc w pokonywaniu trudności w nauce.

Wśród zajęć rewalidacji indywidualnej wyróżnia się:

- zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze,
- zajęcia korekcyjne:
 - zajęcia korekcyjno-kompensacyjne,
 - gimnastyka korekcyjna,
 - zajęcia logopedyczne.

W Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Lubartowie prowadzone są wszystkie formy rewalidacji indywidualnej. Podstawą do zakwalifikowania dzieci do określonej formy zajęć rewalidacyjnych jest diagnoza psychologiczno-pedagogiczna. Stanowi ona punkt wyjścia do opracowania kierunków oddziaływań rewalidacyjnych wobec każdego dziecka. Na podstawie diagnozy konstruowany jest indywidualny program rewalidacji zmierzający do realizacji określonych celów. Najczęściej w ich zakres wchodzi następujące czynności:

- rozwijanie i doskonalenie zmysłów
- rozwijanie orientacji własnego ciała i orientacji przestrzennej
- ćwiczenie analizy i syntezy wzrokowej
- ćwiczenie analizy i syntezy słuchowej
- rozwijanie koordynacji wzrokowo-ruchowej i słuchowo-ruchowej
- doskonalenie sprawności manualnej i motorycznej
- rozwijanie pamięci mechanicznej i logicznej
- kształtowanie i rozwijanie procesów poznawczych
- rozwijanie procesów myślenia
- ćwiczenie koncentracji uwagi
- korekcja wad postawy
- rozwijanie i doskonalenie mowy
- wspomaganie umiejętności czytania, pisanie i liczenia

Rodzaje ćwiczeń korekcyjno-kompensacyjnych stosowanych na zajęciach rewalidacyjnych

I. Ćwiczenia manualne i grafomotoryczne

- lepienie, ugniatanie plasteliny, modeliny, mas plastycznych
- nawijanie i zwijanie włóczki, przewlekanie przez otwory
- nawlekanie koralików
- obrysowywanie przedmiotów i szablonów
- wydzieranie z papieru zakreślonych form
- kolorowanie obrazków (kredki, farby)
- łączenie wyznaczonych punktów
- kalkowanie po wzorze
- śledzenie labiryntów bez odrywania ręki
- rysowanie znaków graficznych po zakropkowanych wzorach
- rysowanie szlaczków i kształtów literopodobnych.

II. Ćwiczenia percepcji słuchowej

1. Ćwiczenia wrażliwości słuchowej:
 - wysłuchiwanie, różnicowanie i rozpoznawanie dźwięków dochodzących z otoczenia
 - rozpoznawanie i nazywanie głosów przyrody
 - wystukiwanie wysłuchanego rytmu
 - zabawy ruchowo-słuchowe do muzyki
2. Ćwiczenia słuchu fonematycznego oraz analizy i syntezy słuchowej:
 - różnicowanie słów podobnie brzmiących
 - dzielenie wyrazów na sylaby
 - liczenie sylab w wyrazach
 - tworzenie wyrazów rozpoczynających się od danej sylaby a następnie głoski
 - kończenie i zaczynanie prostych wyrazów dwusylabowych
 - dokonywanie analizy i syntezy sylabowej, głoskowej
3. Ćwiczenia rozwijające mowę i wzbogacające zasób słownictwa:
 - słuchanie opowiadań
 - nazywanie przedmiotów, cech, czynności, kolorów, części ciała
 - opowiadanie treści obrazków, historyjek obrazkowych
 - opowiadanie własnych wrażeń, przeżyć
4. Ćwiczenie pamięci słuchowej:
 - nauka wierszyków
 - ćwiczenie pamięci sekwencyjnej, nauka i układanie wyliczanek
 - układanie i powtarzanie zdań
 - powtarzanie rymowanek

III. Ćwiczenia usprawniające pamięć i percepcję wzrokową

1. Ćwiczenia spostrzegania na materiale konkretnym i abstrakcyjnym:
 - obserwowanie i nazywanie przedmiotów z najbliższego otoczenia
 - dobieranie par wśród przedmiotów lub obrazków
 - wyodrębnianie różnic między obrazkami
 - wyszukiwanie elementów składowych potrzebnych do ułożenia wzoru
 - układanie, budowanie, zabawy konstrukcyjne z klocków, elementów przestrzennych
 - segregowanie figur według podanej cechy (kolor, kształt, wielkość)
 - układanie szlaczek z figur geometrycznych
 - składanie obrazka z części wg wzoru
 - układanie puzzli

- rozpoznawanie obrazków na podstawie krótkiej ekspozycji
- wyodrębnianie szczegółów różniących obrazki
- odwzorowywanie i odtwarzanie figur, przedmiotów, symboli i znaków

2. Ćwiczenia na materiale literowym :

- dobieranie par jednakowych liter
- rozpoznawanie i nazywanie liter
- dobieranie liter małych do dużych, drukowanych do pisanych
- podkreślanie liter w wyrazach
- układanie sylab , tworzenie wyrazów z sylab
- **czytanie sylab tworzących wyrazy**
- dzielenie zdań na sylaby

IV. Ćwiczenia utrwalające podstawowe pojęcia matematyczne

1. Ćwiczenia pojęć czasowych:

- utrwalanie daty
- określanie pory dnia
- poznanie nazw i kolejności dni tygodnia, pór roku
- zrozumienie pojęć: wczoraj, dziś, jutro, potem, itp.
- charakterystyka dnia i nocy
- opanowanie pojęć :góra, dół, blisko, daleko
- poznawanie cech wielkościowych (mały- duży)
- segregowanie przedmiotów według wielkości i szerokości

2. Ćwiczenia na zbiorach:

- wyodrębnianie i tworzenie zbiorów wg określonej cechy
- porównywanie liczebności zbiorów
- porządkowanie zbiorów wg ich liczebności

3. Ćwiczenia na liczbach:

- monografia liczb do 10, 20,....
- poszerzanie zakresu liczbowego na miarę możliwości dziecka
- przeliczanie, liczenie rytmiczne, doliczanie, liczenie wspak
- zapisywanie poznanych liczb
- dodawanie i odejmowanie w poznanym zakresie (do 10...)

Indywidualne podejście do dziecka pozwala na uzyskanie konkretnych korzyści dla rozwoju jego mowy, funkcji poznawczych, motorycznych i społecznych. Gabinety z nowoczesnymi pomocami dydaktycznymi oraz zajęcia prowadzone w formie gier, zabaw, ćwiczeń, często z komputerowym wspomaganie procesu edukacji sprawiają, że dzieci chętnie uczestniczą w tego rodzaju zajęciach.

Opracowała: mgr Ewa Nakonieczna

Bibliografia:

1. Lipkowski O.- *Pedagogika specjalna. Zarys*, PWN, Warszawa 1981
2. Kosmowska B.- *Rewalidacja indywidualna prowadzona metodą dobrego startu...* WSiP. Warszawa 1999
3. Kostrzewski J.- *Niepełnosprawność umysłowa: poglądy, metody, diagnozy i wsparcia. W: Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczycieli. MEN Warszawa*
4. Głodkowska J.: *Poznanie ucznia szkoły specjalnej*. WSiP, Warszawa 1999.
5. Lazewska H., Mikitiuk B., Moritz B.,- *Co zrobić, aby ułatwić dziecku naukę czytania i pisania*. Oficyna Wydawnicza Impuls. Kraków 2002
6. Frańczak A., Krajewska K., - *Program psychostymulacji dzieci w wieku przedszkolnym z deficytami i zaburzeniami rozwoju*. Oficyna Wydawnicza Impuls. Kraków 2003.
7. Waszkiewicz A.,- *Zestaw ćwiczeń do zajęć korekcyjno-kompensacyjnych dla dzieci przedszkolnych. Centrum Metodyczne pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej. Warszawa 2002.*
8. Gruszczyk –Kolczyńska E.,- *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki*. WSiP. Warszawa
9. Tkaczyk G., Serafin T., -*Poradnik metodyczny dla nauczycieli kształcących uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych*. MEN. Warszawa 2001.